

Pääkirjoitus määräpaikalla

Kielitoimiston sanakirjan mukaan pääkirjoitus on ”määräpaikalla julkaistava lyhyehkö sanoma- t. aikakauslehden kirjoitus, jossa esitetään lehden kanta jhk ajankohtaiseen asiaan.” Tieteellisten aikakauslehtien pääkirjoitukset ovat usein kyseisen numeron artikkeleiden esittelyjä tai artikkeleiden teemoihin johdattavia kirjoituksia. Joissakin tieteellisissä aikakauslehdissä ei julkaista lainkaan pääkirjoituksia.

Tieteellinen kirjoittaminen perustuu pitkälti konventioihin, sovinnaisiin tapoihin, käytänteisiin. Näiden tapojen tarkoituksena on auttaa sekä kirjoittajaa että lukijaa omissa toimissaan. Tekstit noudattavat enemmän tai vähemmän tiettyä kokonaisjäsenystä – asiat on tapana esittää tietyssä järjestyksessä ja niiden tavat kertoa tekijästä suhteesta muihin teksteihin tekevät osaltaan tekstistä tieteellistä. Tieteellinen aikakauslehti koostuu puolestaan yleensä mm. tutkimusartikkeleista, katsauksista, keskustelusta ja kirja-arvioista. Informaatiotutkimus-lehti jäsentää sisältöään myös tähän tapaan.

Utuna päätoimittajana olen tavoitellut ymmärrystä lehden tekemisen konventioista. Edellinen päätoimittaja Jarmo Saarti ja jatkava toimitussihteeri Mikko Pennanen toimituskuntineen ovat tehneet tästä helpohkon tehtävän. Viiden edellisen vuoden aikana toiminta on vakiintunut sujuvaksi. Lehden vuotuisen aikataulun hahmottaminen, yhteydenpito toimitussihteeriin, toimituskuntaan, kirjoittajiin ja artikkeleiden arvioijiin ovat aloittavan päätoimittajan arkea. Arkeen kuuluu myös konkreettisesti pääkirjoituksen kirjoittaminen – yleensä siinä vaiheessa kun kaikki muu kyseisen numeron aineisto on käsillä ja toimitussihteerin taittama demo-lehti näytöllä tarkasteltavana. Tässä vaiheessa arki on jo juhlaa.

Konventiot helpottavat kirjoittamista, ja konventioista voi oppia tietenkin lukemalla oppaita, mutta se ei useinkaan riitä. Konventiot sisäistää parhaiten analysoimalla tekstejä ja tuottamalla niitä sekä osallistumalla niiden kautta

yhteisön toimintaan. Millaisia pääkirjoituksia tieteellisissä lehdissä julkaistaan? Miten niitä voi tyypitellä ja mitä niistä voi toimittajana oppia? Pikainen katsaus viime vuosina aloittaneiden päätoimittajien pääkirjoituksiin kotimaisissa tiedelehdissä kertoo osaltaan yhteisestä todellisuudesta.

Kotimaisilla kielillä julkaisemisen merkitys ja sen suhde tutkijoiden meritoitumiseen tulee esiin useissa tilanteissa. Tieteellisen keskusteleavuuden lisääminen ja yhteisöllisyyden korostaminen nähdään usein julkaisujen keskeisinä tavoitteina. Tämä tulee erityisesti esiin toiveena nuorten tutkijoiden ja opiskelijoiden sosiaalistumisessa paikalliseen tiedeyhteisöön ja tieteellisiin käytäntöihin. Julkaisujen tulisi välittää myös alan uusinta tietoa ammattilliselle yhteisölle. Tieteellisen julkaisemisen kokonaisvaltaiset muutokset herättävät myös pohdintaa. Onko elektroniseen ja ennen kaikkea Open Access –julkaisemiseen siirtyminen tavoiteltavaa ja mahdollista? Kysymys ei ole niinkään halusta, vaan ennen kaikkea taloudellisista mahdollisuuksista. Niin kauan kuin julkaisuavustukset edellyttävät painettua julkaisua, jolla on maksavia tilaajia, ei pienen tieteellisen seuran julkaisutoiminta voi tarkoittaa pelkästään verkossa vapaasti saatavia julkaisuja. Opetusministeriö ja Tieteellisten Seurain Valtuuskunta ovat esittämässä kevään aikana suosituksia kotimaisen Open Access –julkaisemisen edistämisestä.

Julkaisumuodosta ja –tavasta riippumatta Informaatiotutkimus-lehti elää vain kirjoittajien ja lukijoiden vuorovaikutuksesta. Lehti julkaisee jatkossakin tutkimusartikkeleita, katsauksia, keskustelua, arvioita ja muuta vastaavaa kirjoittelua laajasti informaatiotutkimuksen alalta. Jäämme innolla odottamaan ehdotuksia julkaistaviksi kirjoituksiksi.

Tampereella 22.3.2005

Kai Halttunen